

dat Köşkü, nr. 402, vr. 50^b; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk MüsİKİSİ Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 27, 57-58; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 20; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul 2001, s. 240.

NURİ ÖZCAN

MEHMED EFENDİ, Kömürçüzâde

XIX. yüzyıl

Türk müsİKİSİ bestekârı
ve icracısı.

Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. M. Nazmi Özalp İstanbul'da doğup 1885'te yine burada vefat ettiğinin sanıldığını, Yılmaz Öztuna ise 1835 dolaylarında ölmüş olabileceğini kaydetmektedir. Dönemin ünlü müsikîşinaslarından Şehlevendim Abdullah Ağa'nın kardeşidir. Saraya alınarak Enderun'da hıfzını tamamladı, burada öğrenim gördü ve kendini yetiştirdi. Sesinin güzelliğiyle dikkat çekince Enderun hânendeleri arasına alındı, daha sonra musâhib-i şehriyârilîğe yükseltildi. III. Selim devrinin (1789-1807) zengin sanat ortamında başlayan görevleri II. Mahmud döneminde de (1808-1839) devam etti. Zaman zaman IV. Mehmed devrinin (1648-1687) bestekâr ve hânendelerinden Hâfız Kömür Efendi ile karıştırılan Kömürçüzâde Hâfız Mehmed Efendi, nazarı bilgilere hâkimiyeti ve güçlü besteleriyle dönemin önemli bir müsikîşinası olarak tanındı ve küme fasıllarının vazgeçilmez hânendeleri arasında yer aldı. Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Dellâlîzâde İsmâil Efendi, Şâkir Ağa, Çilingirzâde Ahmed Ağa, Suyolcuzâde Sâlih Efendi, Basmacı Abdi Efendi, Sermüezzîn Rifat Bey, Kemânî Mustafa ve Ali ağalar, Neyzen Mustafa İzzet Efendi (Kazasker), Tanburî Nûman Ağa ve oğlu Tanburî Zeki Mehmed Ağa, Tanburî Necib Ağa, Tanburî Keçi Ârif Ağa gibi hânende ve sâzende-lerle beraber hükümdar huzurunda icra edilen fasıllara katıldı.

Muhtelif güfte mecmualarında Kömürçü Hâfız veya Hâfız Efendi adıyla eserlerine rastlanan sanatkârın bestelerinde parlak bir üslûp görülmektedir. İsmâil Dede Efendi ile birlikte neveser, hüzzam ve şevkefzâ fasıllarını bestelemiş, şevkefzâ faslı makamın mücidi olan III. Selim'e takdim edilmiştir. Ancak sanatkârın hüzzam faslındaki ağır semâisi bugün unutulmuştur. Ayrıca pesendide faslının beste ve aksak semâilerinin Kömürçüzâde, diğer eserlerin III. Selim ve İsmâil Dede tarafından bestelenmesi onun bu alandaki

gücünü göstermektedir. Hüzzam faslındaki, "Aldım hayâl-i perçemin ey mâh dîdeme" mısraıyla başlayan ağır remel bestesi, beste formunun Türk müsikîsi repertuarındaki en sanatî eserleri arasında gösterilmektedir.

Çeşitli makam ve terkiplerde murabba, semâi ve şarkı formlarında yaklaşık yetmiş eser bestelediği söylenmekteyse de bunlardan pek azının notaları günümüze ulaşabilmiştir. Zamanımıza kadar gelen eserlerinin sayısı Yılmaz Öztuna'ya göre on beş, M. Nazmi Özalp'a göre ise on yedidir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu repertuarında on iki eseri kayıtlıdır. Aynı zamanda iyi bir müsikî hocası olan Mehmed Efendi'nin yetiştirdiği talebeler arasında, bilhassa dinî sahada pek çok ilâhi ve na't meşkettiği Kazasker Mustafa İzzet Efendi özellikle zikredilmelidir. II. Mahmud'un Mustafa İzzet Efendi için idam emri verdiği günlerde, padişahı ikna ederek onun affedilip tekrar saraya alınmasıyla sonuçlanan olaylarda Kömürçüzâde'nin önemli rolü olmuştur (Tayyarzâde Atâ, III, 18-20). Hâfız mahlasıyla şiirler yazan sanatkârın, "Dil mest olur hoş-yâr iken" mısraıyla başlayan bir manzumesi Ketânî Mehmed Efendi tarafından düğâh makamında bestelenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hızır İlyas, *Târîh-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 14, 279; Tayyarzâde Atâ, *Târîh*, İstanbul 1293, III, 16-20; IV, 304; Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı* (nşr. Ali Şükrü Çoruk), İstanbul 2001, s. 170, 173; Subhi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk MüsİKİSİ*, İstanbul 1935-53, II, 37, 54-55; V, 402-404; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk MüsİKİSİ Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 433; *TSM Sözlü Eserler*, s. 2, 11, 102, 112, 113, 215, 252, 282, 286, 293, 326, 329, 338; *Türk MüsİKİSİ Klasikleri: Dârüelhân Külliyyâtı*, İstanbul, ts. (İstanbul Konservatuvarı neşriyatı), nr. 61, 62, 110, 111; Özalp, *Türk MüsİKİSİ Tarihi*, I, 581; Hayri Yenigün, "Hâfız Kömür ve Kömürçü Hâfız", *MM*, sy. 208 (1965), s. 103; Öztuna, *BTMA*, I, 318.

NURİ ÖZCAN

MEHMED EFENDİ,

Küçük İmam

(ö. 1085/1674)

Türk müsİKİSİ bestekârı,
hânende.

İstanbul'da doğdu ve orada yaşadı. Hayatıyla ilgili bilgilerin çoğunun elde edildiği *Atrabü'l-âsâr*'ın iki nüshasında (bk. bibl.) ismi Ahmed olarak kaydedilmiştir. Küçük yaşta sesinin güzelliğiyle dikkat çekince devrin üstatlarından ders almak su-

retiyle kendini yetiştirip döneminin önemli hânendeleri arasında yer aldı. Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'sinde "nevzuhur hânendeler" başlığı altında o yılların yeni hânendelerini sayarken ondan Küçük İmam Çelebi olarak söz etmektedir. Eminönü'ndeki Yeni Vâlîde Camii'nde (Yenicami) na'thanlık yaptığı için "Vâlîde Camii na'thanı" olarak da anılmaktaydı. Ancak Hâfız Post'un *Mecmûa*'sındaki kayıтта (vr. 135^b) "Mahmudpaşa hatibi" unvanıyla zikredilmektedir. Çağdaşı Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi ve Hezargradlı Behçetî'nin tarih manzumesinden sanatkârın 1085'te (1674) vefat ettiği anlaşılmaktadır; Yılmaz Öztuna ise kaynak vermeden ölüm tarihini 7 Mart 1675 olarak gösterir.

Mehmed Efendi hânendeliğinin yanı sıra özellikle bestekârlığıyla tanınmıştır. *Atrabü'l-âsâr*'da okuyuşunun gayet zarif ve dinleyenleri vecde getiren bir güzelliğe olduğu, müsikî nazariyatına vukufu dolayısıyla eserlerinde çoğunlukla pek işitilmemiş nağmelere yer verdiği, bu sebeple kendisine "imâm-ı fen" (müsİKİ ilminin önderi) unvanının lânyık görüldüğü kaydedilmektedir. *Atrabü'l-âsâr*'da kaydedildiğine göre Mehmed Efendi'nin kâr, beste, semâi, şarkı ve ilâhi gibi formlarda 500'ün üzerinde bestesi vardır. Yazma güfte mecmualarında pek çok eserine rastlanmaktaysa da Yılmaz Öztuna onun kâr, beste ve ilâhi formlarında beş bestesinin zamanımıza ulaştığını belirtmektedir. Bunlar arasında, "Tâ be-key sûz-i gamınla dertli sînem dağlayım" mısraıyla başlayan hicaz bestesiyle, "Sînede her gamze-i şemşirden bir yâre var" mısraıyla başlayan bayatî bestesi günümüzde de okunan eserlerindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Üfkî Bey, *Mecmûa-i Sâz ü Söz* (nşr. Şükrü Elçin), Ankara 2000, s. 146; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 634; Hâfız Post, *Mecmûa*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1724, vr. 25^a, 28^a, 33^b, 34^a, 36^b, 44^b, 45^a, 58^b, 64^a, 67^b, 81^b, 117^b, 129^b, 130^a, 135^b, 138^b, 143^b; Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 27^b-28^a; a.e., TSMK, Hazine, nr. 1298; Müstakimzâde, *Mecmûa-i İlahiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 70^a; Subhi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk MüsİKİSİ*, İstanbul 1935-40, II, 171-173, 184; IV, 25-26; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk MüsİKİSİ Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 38-39, 74, 128-129; Vural Sözer, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 235; Ruşen Ferid Kam, "Rahmetli Üstadım Necatî Lugal ve Büyük Bestekârnımız İtrî Hakkında", *Necatî Lugal Armağanı*, Ankara 1968, s. 63; *TSM Sözlü Eserler*, s. 338, 355; Özalp, *Türk MüsİKİSİ Tarihi*, I, 382-383; Hüseyin Sadettin Arel, "Türk Bestekârlarının Tercemeihalleri", *MM*, sy. 18 (1949), s. 19; Öztuna, *BTMA*, II, 39.

NURİ ÖZCAN